

Pentru un studiu etnolingvistic al frazeologiei cerealelor și preparatelor din cereale

Petronela SAVIN

Alimentele, condiție fundamentală a existenței, alcătuiesc unul din cele mai importante capitole ale devenirii umane. Hrănirea se definește prin ceea ce este general firii omului, caracterizându-se printr-un automatism spontan; prin aceasta, ea aparține naturii, și, deopotrivă, se subordonează unor norme restrictive, constituind relativul și particularul, făcând astfel parte din cultură.

Dacă vedem cultura ca începând acolo unde există reguli, fiind un sistem de semne organizat într-un mod determinat (Lotman, 1974: 19), structurile lingvistice care dobândesc girul comunității, de tipul frazeologismelor întemeiate pe imagini ale hrănirii, reprezintă un sistem de „reguli” fundamentate pe modalități generale de manifestare a conștiinței colective. Structurile frazeologice constituie secțiunea din cadrul limbii în care alimentația, în diferitele sale ipostaze, este imaginea relației dintre cultură și natură la nivelul mentalului popular în formele sale cele mai autentice. Studiarea acestor structuri oferă nu numai o viziune integratoare asupra culturii și civilizației tradiționale, ci și posibilitatea de a intui mecanismele intime ale relației lor cu limba.

Psihologia contemporană numește „proiecție” interpretarea pe care intelectul nostru o dă fiecărui semn perceput. Alimentul, deposedat de valoarea sa nutritivă, capătă o proiecție în imaginarul frazeologic corespunzătoare semnificației pe care omul i-o acordă, este semn generator de mesaje de prietenie, iubire, ură, dispreț. Omul, ca emițător ce codifică mesajul în context adecvat, utilizează un cod culinar și comportamental cunoscut, în genere, tuturor membrilor comunității. Spunem „în genere” pentru că există numeroase contexte frazeologice ce se exprimă prin coduri alimentare ale căror „chei” au fost uitate, explicațiile fiind reduse la formulele „așa se spune”. Chiar dacă vorbitorul unei limbi își asumă semnificația semnului frazeologic, rămâne în sarcina specialistului să reconstituie traseul semiotic al constituirii unității semantice a structurilor în discuție.

Hrana omului în formele cele mai conservatoare ale lexicului, frazeologismele, poate fi abordată ca un set de semne care, prin interpretare, oferă informații multiple despre om și modul lui de viață, și, mai mult, creează posibilitatea studierii relației dintre limbă și cultură. După cum a demonstrat-o etnologul Claude Lévi-Strauss, în celebrul său eseu *Le Cru et le cuit (Crudul și gătitul)*, hrana reprezintă principalul mediator în cadrul opoziției *natură– cultură* (Lévi-Strauss, 1995: 407). Mâncarea, parte a naturii, odată preparată, devine un fapt de cultură, având profunde semnificații sociale. Există forme comune ale codului culinar, indiferent de spațiu sau timp, fapt conferit de statutul hranei ca element – condiție a vieții, și, în același timp, elemente specifice fiecărei arii, valorizate unic sub aspectul semnificațiilor culturale, etnice, morale și

sociale proprii unui anumit grup. Atât elementele general-valabile, cât și cele profund individuale își găsesc expresia prin limba națională în cadrul frazeologismelor.

Vom încerca, în cele ce urmează, să analizăm modul în care reprezentările legate de actul alimentară, ce stau la baza structurilor frazeologice ce conțin imagini ale cerealelor și preparatelor din cereale, generează adevărate paradigme de organizare, în funcție de locul pe care hrănirea îl ocupă în relația cultură-natură.

Acest demers se subsumează etnolingvisticii, disciplină văzută în termeni coșerieni ca având drept scop „studiul varietății și variației limbajului în strânsă legătură cu civilizația și cultura unei comunități” (Coșeriu, 1994: 133). Pornind de la corelația limbă – cultură și având ca obiect de cercetare limba, «cunoașterile» despre lucruri, forme de materializare a civilizației unei națiuni, sunt condiția indispensabilă a situării studiului nostru în spațiul acestei discipline. Așadar, structurile frazeologice care au ca fundament imagini ale cerealelor și preparatelor din cereale vor fi analizate din perspectiva locului pe care îl ocupă actul alimentară în mentalul popular, loc pe care îl vom contura prin apelul la informațiile pe care le oferă folclorul, etnografia, sociologia, istoria mentalităților.

Corpusul de structuri frazeologice ce a constituit obiectul nostru de studiu a fost preluat din *Dicționarul limbii române*, atât seria veche cât și cea nouă, și din *Proverbele românilor*, de Iuliu Zanne. Dat fiind faptul că referința permanentă la sursa-dicționar ar fi îngreunat discursul, am optat numai pentru precizarea referinței bibliografice din *Proverbele românilor* pentru că, spre deosebire de dicționar, ordonarea corpusului în opera lui Iuliu Zanne nu este alfabetică, ci tematică. Alături de aceste două surse fundamentale ne-am servit, pentru a putea sesiza eventuala evoluție a sensului, și de alte lucrări lexicografice pe care le vom preciza în bibliografia generală a lucrării.

Parte componentă a recuzitei rituale, *cerealele*, roade ale pământului, cu simbolismul legat, în esență, de natură și de forța ei de regenerare, stau la baza unor direcții frazeologice profund marcate de statutul acestor alimente în conștiința colectivă. Dat fiind rolul alimentației în activitatea cotidiană și cea ritualică a individului, este firesc ca reprezentarea sa în limbă să fie foarte importantă.

Pentru caracterizarea unei limbi „istorice”, este esențial discursul referitor la elemente de bază ale raporturilor om – mediu, unul dintre acestea fiind hrana. Pe această linie, Stelian Dumistrăcel demonstrează că studiul formelor lingvistice din aria semantică a *pâinii* pot dovedi caracterul unei limbi. Lingvistului ieșean reușește, prin analiza originii lexemelor din această arie, excerptate din etnotextele înregistrate în *Atlasul lingvistic moldovenesc*, să probeze românitatea limbii vorbite de subiecții moldoveni anchetați (Dumistrăcel, 2003: 118-131). Așadar, cerealele, pe care Fernand Braudel le numește „plante de civilizație, care au organizat viața materială și, câteodată, pe cea psihică, foarte în profunzime, până la a deveni structuri aproape ireversibile” (Braudel, 1984: 115), pot determina specificul unei limbi istorice. Cu atât mai mult, frazeologismele fundamentate pe imaginea cerealelor pot defini caracterul limbii naționale, specificul mental al unui popor și, respectiv, al omului în general.

Meiul a reprezentat la multe popoare din Europa nordică și din Extremul Orient, înainte de răspândirea grâului, cereala esențială, purtând întreaga valoare simbolică a acestuia. Propriu agriculturii primitive, chiar înaintea agriculturii cu plugul (Chelcea, 2001: 208), meiului s-a cultivat la români până la sfârșitul secolului al XVII-lea, fapt datorat ciclului de maturizare foarte scurt, esențial în condițiile în care năvălirile străine

reprezentau o primejdie permanentă (Djuvara, 2005: 257-258). Locul pe care l-a ocupat meiul în civilizația cotidiană românească nu putea să nu lase urme la nivel lingvistic. Meiul apare în scrierile cele mai vechi desemnat prin termenul de *mălai* (*stogu de malaiu* a. 1588, CUV. D. BĂTR I, 207/21, cf. LEX. MARS. 147, 228, MAN. GÖTT. *Unde fusese ieri pădurea cea uriașă, acum era numai o holdă de mălai mărunț, frumoasă și coaptă* RETEGANUL, P. V, 49, după DLR VI/3; menționăm că, în trimiterile la *Dicționarul limbii române*, reproducem siglele folosite în această sursă). Această denumire va fi împrumutată mai târziu și de porumb, dovadă conținutul simbolic comun. Frazeologismele, forme ale limbii ce dau „cunoștința intimă a spiritului și a caracterului unui popor” (Zanne, I, XX), păstrează tocmai această denumire, *mălai*. Proverbe precum *vrabia mălai visează* (Zanne, I, 581), *se sfădesc vrăbiile de la mălaiu altor* (Zanne, I, 701) conțin, evident, imaginea boabelor mărunte de mei care reprezintă, în structurile citate, sugestia faptului râvnit nemotivat.

Locul pe care îl ocupă în conștiința colectivă cereala ce constituie baza alimentației este demonstrat și de valoarea pe care o dobândește prin extindere semantică termenul cu etimologie necunoscută *mălai*. El denumește atât meiul, cât și porumbul (cuvinte cu etimon latinesc) și, prin extindere, boabele și făina celor două cereale și, mai mult, turta făcută din făină de mei sau de porumb (cu plămădeală de drojdie), coaptă în țest sau în cuptor. În acest caz, unele structuri frazeologice specifice termenului *mălai* își asumă polisemantismul cuvântului. Despre expresia *și-a trăit traiul, și-a mâncat mălaiul* („se spune despre cineva sau ceva care a îmbătrânit, s-a învechit, s-a uzat”; Zanne, III, 599), încadrată de DLR VI/3 în valorificările frazeologice ale mălaiului-turtă, tindem să credem că include imaginea mălaiului-făină, materie indispensabilă viețuirii, care se poate constitui în imagine a traiului zilnic. Sensul structurii precedente se regăsește și în expresiile *a apropiat mălaiul de traistă*, (Zanne, I, 601) sau *a-i trece făina prin traistă* (Zanne, III, 599) pe care DLR VI/3 îl omite, primei expresii oferindu-i glosa „se spune când cineva și-a cheltuit aproape întreaga avere”. Prezența acestei semnificații comune celor două frazeologisme întărește ideea că mălaiul reprezintă imaginea materiei ce condiționează viața. Această imagine este întărită și de proverbele *vai, vai de cine n-are mălai* (Zanne, III, 599), *mălaiu din raiu* (Zanne, III, 599). Așadar, mălaiul este hrană esențială pentru viața zilnică, iar, alături de sare, ocupă un loc care în alte condiții va fi ocupat de pâine, *când mălai are, sare n-are; când sare are, mălaiu n-are* (Zanne, III, 603). Ca turtă, mălaiul, în frazeologie, pierde din sobrietatea funcției de element indispensabil vieții și devine mijloc de caracterizare. *Zeamă de mălai* „se spune despre un lucru lipsit de valoare sau despre un om prost” (Zanne, III, 604), *mălai mare*, „despre un om mândăcios (și mățăhălos) sau bleg, lipsit de vlagă”, *mălai crăpat*, „despre un om gras și nesimțit”. Același rol de caracterizare, chiar dacă de această dată în contextul proverbului, îl are în exemplele *cică mălaiu-i copt și el înfulică cât opt*, „despre cel lacom și veșnic nemulțumit” (Zanne, III, 598), *coace-te mălai pân' la Sfântu Neculai*, „despre cel căruia i se face o făgăduială deșartă” (ZANNE, P. III, 598), *nu e nebun cel ce mănâncă șapte mălaie, e nebun cel ce i le dă* (ZANNE, P. III, 601), „despre cel ce sărăcește dând mese altor”, *a tăia un fir de mălai în opt*, „a fi foarte zgârcit”. Așadar, alimentul gătit capătă valori umanizante, servind descrierii unor fapte de cultură socială. Aceleași valori de ilustrare a atitudinii față de celălalt i se subordonează și unica structură frazeologică a *porumbului* ca aliment, *a-lua (cuiva) păpușoiul/porumbul de pe foc*, cu sensul de „a zădărnici cuiva planurile”.

Produselor măcinate mai mare sau mai mărunț ale acestor cereale, *păsatul*, *făina* și *tărățele*, în structurile frazeologice, le e valorificată tocmai condiția lor de elemente prelucrate. Structurile *a face (pe cineva) păsat / tărațe*, cu sensul de „a nimici sau a distruge (pe cineva)”, *a-i trage (cuiva) o făineală*, „a da cuiva bătaie” (Zanne, III, 546), pun accentul pe actul măcinării care, se știe, în viziune populară, are valențe infernale, demonice, boabele fiind ucise (Evseev, 1998: 279) și, de aici, și impresia de violență a acestor imagini. Pe această linie se așază și structura frazeologică *fărina diavolului degrabă merge în tărațe*, cu sensul „lucrul dobândit pe căi necinstite se pierde ușor”. În raportul dintre făină și tărațe, evident, valorizările sunt diferite. Făina, chiar dacă în grade diferite, este conotată pozitiv, în timp ce tărațele, negativ. Dovadă sunt proverbele *altă făină se macină acum la moară*, cu sensul „s-a schimbat rostul lucrurilor” (Zanne, III, 545), *fiecare grăunțe are făină, dar are și tărațe*, „omul are și bune și rele” (Zanne, III, 544), *vrea să fie grâu scump și tărațe ieftine*, „cere lucruri imposibile” (Zanne, III, 545).

Forma gătită cea mai uzuală a meiului sau porumbului este *mămăliga*. La fel ca mălaiul-turtă, ea se constituie în cadrul frazeologismelor în instrument caracterizant. În cazul acestui aliment atât de uzual, a nu ști cum se mănâncă reprezintă forma cea mai înaltă de ignoranță: *nu știe încă nici cum se mănâncă mămăliga*, „se spune unui om prea tânăr și lipsit de experiență” (Zanne, III, 610). Însă, în aceeași măsură, asumarea limitată a acestui act nu demonstrează mai multă pricepere: *stai (sau șezi), mămăligă, să te mănânc*, „se spune, în ironie, la adresa unui om leneș” (Zanne, III, 606), *e bun de tăiat mămăliga*, „se spune la adresa unui om prost” (Zanne, III, 614). Iar, din contra, *a prins mămăliga coajă* „se spune despre cineva de un statut social inferior care începe să se mândrească față de ceilalți, când a ajuns la o situație (mai) înaltă” (Zanne, III, 612). Se observă că mămăliga este metaforă pentru neputință, lipsă de atitudine. Semul care este predominant în conturarea acestei ipostaze semantice a termenului este lipsa de duritate. De aceea, *a prinde mămăliga coajă* înseamnă „a căpăta consistență”, prin urmare, atitudine, chiar dacă numai aparent. Lipsa de consistență este agravată de eșecul pregătirii. „<Ia o mămăligă crudă> se zice despre un om ce n-are vrednicie, de un păcătos” (Niculăiță-Voronca, 1998:192). Mămăliga este rezultatul unui proces la care concură mai mulți factori. De aceea, funcționând ca metaforă pentru un fapt realizat, este condiționată de context: *numai într-un tăciune nu se face mămăligă, nici poate ceva să frigă* (Zanne, I, 293), *nimene nu-ți pune sare în mămăligă* („de interesele tale e bine să te ocupi personal”; Zanne, I, 606). Expresia *a o pune de mămăligă (fără făină / fără apă)*, cu sensul de „a se afla sau a ajunge într-o situație dificilă, neplăcută, într-o încurcătură”, ilustrează eșecul nu prin act, ci prin împrejurările care îl condiționează (Dumistrăcel, 2001: 237). La fel, expresia *a face (pe cineva sau ceva) mămăligă*, „a distruge, a nimici, a face praf, zob”, nu are legătură cu marcarea negativă a alimentului, ci trimite la actul mestecării, care, ca orice proces de transformare, păstrează sugestia distrugerii. Același fapt, dar la alt nivel, privește măcinarea în structurile *a face (pe cineva) păsat / tărațe*, *a-i trage (cuiva) o făineală* și se regăsește în frazeologismele care au la bază alimente ce sunt rezultatul mestecării sau prezintă aspectul fărâmițat, *a face (pe cineva) chisăliță / pilaf*, *a mânca papara*. Expresia *a căuta nod în mămăligă*, cu sensul de „a căuta prilej de ceartă acolo unde nu există”, se află în aceeași categorie a structurilor a căror marcarea negativă nu are legătură cu alimentul evocat, ci este rezultatul imaginii unei acțiuni absurde, pretext pentru crearea conflictului, prezentă și în expresia *a căuta nod în papură* (Dumistrăcel, 2001: 269). Marcarea în general

pozitivă a acestui aliment esențial pentru civilizația românească până în modernitate este demonstrată de expresia *a-și scoate mămăliga*, „a-și câștiga strictul necesar pentru trai”, care situează acest element al gastronomiei naționale în principiu de organizare al vieții, statut pe care în contemporaneitate l-a câștigat numai pâinea.

Un fapt foarte interesant în frazeologia românească este acela că *grâul*, deși omniprezent în credințele populare („spiritul grâului” (Frazer, 1980: 260) fiind esențial în stimularea magică a creșterii plantelor prin rituri calendaristice (*Plugușorul*, *Buhaiul*, *Drăgaicele*, *Cumuna* etc.)), nu beneficiază de o frazeologie foarte bogată. Grâul este imagine a rodniciei și, prin aceasta, devine simbol al valorii în structuri precum: *nu e grâu fără neghină* („nu e nici un lucru perfect, fără cusur”), *când se culcă grâu se scoală stăpânul* („când grâul se culcă pe holde este semn că spicul e plin și stăpânul lanului se va îmbogăți”; Zanne, I, 190). O expresie care conservă caracterul ritualic al acestei cereale este *a fi cu grâul în gură*, „a fi gata să moară” (Zanne, I, 190), evocându-se concepțiile despre viață și moarte specifice popoarelor de agricultori, concepții care se regăsesc și în textele biblice și a căror materializare rituală este coliva.

În schimb, alimentul gătit, *pâinea*, în diferitele sale forme rituale, dovedește o frazeologie bogată. Alcătuirile frazeologice ale acestui cuvânt pendulează, ca atmosferă, între polii vieții afective (Tohăneanu, Bulza, 1976: 112). Pe de o parte, ilustrează obiectul unei posibile autorități în *a avea* (sau *a ține*, *a fi cu*) *pâinea și cuțitul (în mână)* sau *a pune mâna pe pâine și pe cuțit*, „a avea la îndemână toate mijloacele, toată puterea”, pe de altă parte, marchează eșecul în asumarea existenței prin lipsa de valorificare a resurselor, *a mânca pâinea degeaba*, „a trăi fără folos”. În conștiința populară românească, pâinea pe care o atinge cineva reprezintă soarta, puterea și norocul lui. De aceea, dacă de la gură îți cădeau fărâməturi de pâine, era un semn prevestitor de nenorocire (Gorovei, Ciaușanu, 2000: 220). De asemenea, ultima bucată, numită „bucățica norocului”, „bucățica puterii”, concentrează în gândirea populară o putere magică de influențare a vieții omului (Văduva, 1996: 67). Așadar, expresia *a lua (cuiva) pâinea de la gură*, cu sensul de „a lipsi (pe cineva) de posibilitatea de a-și câștiga existența”, conservă în ea dramatismul surpării unui destin, al deposedării de puterile vitale. În aceeași măsură, *a mânca pâinea și sarea cuiva*, „a se hrăni la masa cuiva, a se bucura de ospitalitatea cuiva”, sau *a mânca pâine și sare dintr-un* (sau, rar, *pe un*) *taler (cu cineva)*, „a trăi împreună”, sunt sinonime cu a primi din norocul cuiva, a împărți destinul cu cineva. Acest fapt este demonstrat și de ritualurile de înfrățire ale românilor în cadrul cărora protagoniștii jură pe pâine și pe sare (Caraman, 1995: 212).

În contemporaneitate valoarea simbolică a acestui aliment se conservă. A fi dat afară dintr-o slujbă reprezintă pentru conștiința colectivă *a-și pierde pâinea*, adică a pierde sursa fundamentală a vieții. În acest context, compararea omului bun cu pâinea, *a fi bun ca pâinea (caldă)* (sau *pâinea cea de grâu*, *pâinea lui Dumnezeu*), se constituie în apelativul cel mai potrivit.

Dacă pâinea prezintă atât o ipostază cotidiană cât și una rituală, *colacul* dovedește o conotație marcat rituală, așezându-se în aceeași axiologie pozitivă a pâinii (Văduva, 1996: 67). În tradiția românească, colacul e simbol al fertilității și preparat ritual strâns legat de cultul morților (Evseev, 1998: 91). Ofrandă, colacul este, inevitabil, prilej de bucurie. Expresii precum *așa colac*, „ce noroc!” sau *a umbla* (sau *a aștepta după colaci calzi*, „a umbla după lucruri bune și plăcute venite de-a gata”, ilustrează tranziția sensului dinspre sobrietatea darului ritualic spre facilul propovăduit de profitul

fără efort. Ipostaza acestui aliment, întru totul căzută în profan, e ilustrată de expresiile: *a trecut baba cu colacii* sau *i-a mâncat cioara colacul*, „se spune persoanelor care au pierdut o ocazie”, *pe la noi umblă câinii cu colaci în coadă*, „e belșug mare”), *cum e sfântul și colacul*, „darul e pe măsura persoanei”. Urme ale vocației rituale a acestui aliment se păstrează în structurile *să dai colacul zilei (turta) c-ai scăpat*, „să mulțumești c-ai scăpat”, *dă-i colac și lumânare!*, „renunță!”, *nu i s-au prins colacii*, „nu i-a mers, nu i-a reușit”. Marcarea rituală cea mai pregnantă se înregistrează la nivelul frazeologismului *colac peste pupăză*, glosat în DA prin „se zice când cineva nu este mulțumit cu ce a primit, ci mai vrea, ori când peste un necaz sau o nenorocire mai vine alta”. Suntem de acord cu descifrarea oferită de Stelian Dumistrăcel, care, pe baza a diferite izvoare, a ajuns la concluzia că expresia evocă situația neobișnuită în care o nenorocire, o înmormântare (reprezentată prin colac) vine peste cineva care a avut înainte o mare grijă, o nuntă (simbolizată printr-o împletitura din aluat, pupăza) (Dumistrăcel, 2001: 344-347).

Un aliment, de asemenea, cu valențe rituale, este *turta*, care poate fi parte a unor practici oculte, ipostază relevantă prin expresia *a coace (cuiva) turta*, „a încerca să-i facă rău (cuiva), a-i întinde (cuiva) o cursă”, sau element al unui ritual din calendarul sărbătorilor juvenile, în cadrul structurii *a rupe (sau a frânge) (cuiva) turta*, „a sărbători, cu un anumit ritual, împlinirea unui an de la nașterea unui copil”. Există și frazeologisme care selectează aspecte ale acestui aliment care conotează negativ, precum maleabilitatea, „supunerea” prin întindere: *a face (pe cineva) turtă*, „a bate foarte tare (pe cineva)” sau a fi (sau a se îmbăta) *turtă*, „a se îmbăta foarte tare”. Ultima expresie își găsește corespondentul în structura *a se face cocă*, care, fundamentându-se pe același principiu, are aceeași semnificație.

Formele profane ale aluatului copt, generatoare de frazeologisme sunt *covrigul*, *gogoșa* și *chifla*. De remarcat este faptul că toate aceste alimente poartă amprenta comerțului, care le așază sub însemnul derizoriului. Dacă expresia *a se face covrig*, „a se încovriga, a se încolăci”, are un fundamental conținut descriptiv, structurile *a scoate (pe cineva) (sau a ieși) la covrigi*, „a sărăci”, *cu un covrig tot calic*, „cu un lucru de nimic tot sărac rămâi”, valorifică imaginea covrigului, preparat foarte economic, în general uscat, care se vinde ieftin. Construcția idiomatică *a spune / a vinde gogoși*, „a spune minciuni”, înfățișează alimentul marcat negativ, cauza fiind conținutul său neomogen. Gogoșa, un preparat gol pe dinăuntru, nu poate fi decât o înșelăciune a târgului, spațiu al câștigului cu orice preț. Mai recentă este structura *tot trei chifle zece bani*, cu sensul „același lucru de nimic”, chifla fiind o altă ipostază a pâinii desconsiderate datorită prețului. Valoarea ritualică a pâinii este înlocuită de cea economică.

Așadar, în condițiile în care alimentația ocupă un loc esențial în existența umană, este firesc ca resorturile mentale ale comportamentului lingvistic să se întemeieze pe elemente ale relației omului cu hrănirea.

Studiul frazeologiei întemeiate pe imagini ale cerealelor și preparatelor din cereale poate oferi răspunsuri cu privire la trăsăturile omului în general și ale individului aparținând unei națiuni în special. De aceea, pledăm pentru studiul frazeologiei hrănirii care, datorită tipului de experiență cuantificată lingvistic, oferă posibilitatea descoperirii mecanismelor de așezare în lume a omului prin prisma interacțiunii sale digestive cu mediul.

Bibliografie

- Blaa, Lucian, *Ființa istorică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977.
- Braudel, Fernand, *Structurile cotidianului: posibilul și imposibilul*, vol. I-II, București, Editura Meridiane, 1984.
- Candrea, I.-Aurel *Folclor medical român comparat: privire generală: medicina magică*, Iași, Editura Polirom, 1999 (¹1944)
- Caraman, Petru, *Studii de folclor*, vol. III, București, Editura Minerva, 1995.
- Chelcea, I., *Etnografie și sociologie*, București, Editura Universității din București, 2001.
- Colțun, Gheorghe, *Frazeologia limbii române*, Chișinău, Editura Arc, 2000.
- Coșeriu, Eugenio, *Prelegeri și conferințe (1992-1993)*, Supliment la „Anuarul de Lingvistică și istorie literară” al Institutului de Filologie Română „A. Philippide”, Iași, XXXIII, 1992-1993, seria A., Lingvistică, 1994.
- Coșeriu, Eugeniu, *Lecții de lingvistică generală*, traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, Chișinău, Editura Arc, 2000.
- Eugen Coșeriu, *Lingvistica antropologică în timp și în spațiu*, Chișinău, Editura Știința, 1994.
- Djuvara, Neagu, *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne*, București, Editura Humanitas, 2005.
- Dumistrăcel, Stelian, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.
- Dumistrăcel, Stelian, *Până-n pânzele albe. Expresii românești*, Iași, Editura Institutul European, 2001.
- Dumistrăcel, Stelian, «Graiul pâinii» în lumina «lingvisticii integrale» coșeriene, în „Limba română” (Chișinău), anul XIII, nr. 4-5, 2003.
- Dumistrăcel, Stelian, *Limbajul publicistic din perspectiva stilurilor funcționale*, Iași, Editura Institutul European, 2006.
- Durand, G., *Structurile antropologice ale imaginarului*, București, Editura Univers, 1977.
- Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, București, Editura Univers, 1999.
- Evseev, I., *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara, Editura Amarcord, 1998.
- Frazer, J. G., *Creanga de aur*, București, Editura Mine, 1980.
- Gorovei, Artur, *Credinți și superstiții ale poporului român*, București, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, 1995 (¹1915).
- Gorovei, Artur, Ciaușanu, Gh. F., *Credinți și superstiții ale poporului român*, București, Editura Humanitas, 2000.
- Herseni, Traian, *Forme străvechi de cultură poporană românească*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977.
- Herseni, Traian, *Sociologie. Teoria generală a vieții sociale*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
- Lotman, I., *Studii de tipologie a culturii*, București, Editura Univers, 1974.
- Marian, S. Fl. *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparative*, București, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, 1995 (¹1890).
- Niculiță-Voronca, Elena, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I, Iași, Editura Polirom, 1998 (¹1903).
- Oișteanu, Andrei, *Mythos & Logos. Studii și eseuri de antropologie culturală*, București, Editura Nemira, 1998.
- Sanie, Silviu, *Din istoria culturii și religiei geto-dace*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1999.
- Sorescu, Marin, *La Lilieci*, București, Editura Cartea Românească, 1977.
- Șăineanu, L., *Basmele române*, București, Editura Minerva, 1978 (¹1895).
- Tabarcea, Cezar, *Poetica proverbului*, București, Editura Minerva, 1982.
- Tohăneanu, G. I., Bulza, T., *O seamă de cuvinte românești*, București, Editura Facla, 1976.

Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română*, București, Editura Academiei, 1985.

Văduva, Ofelia, *Pași spre sacru. Din etnologia alimentației românești*, București, Editura Enciclopedică, 1996.

Zanne, Iuliu, *Proverbele românilor*, vol. I-X, București, Editura Librăriei Socec, 1895-1912.

Dicționare

DA = [Academia Română] *Dicționarul limbii române*; I/I, literele A-B, București, 1913; I/II, litera C, București, 1940; I/III, fascicula I, D-de, București, 1949; II/I, literele F-I, București, 1934; II/II, fasc. I, J -*lacustru*, București, 1937; II/III, *ladă - lojniță* [s.a].

DDRF = Damé, Frédéric *Nouveau dictionnaire roumain-français*, I - IV, Bucarest, Imprimerie de l'Etat, 1893-1895.

DLR = *Dicționarul limbii române* (serie nouă), Editura Academiei, t. VI, litera M (1965-1968); VII/1, litera N (1971); VII/2, litera O (1969); VIII/1-5, litera P (1972-1984); IX, litera R (1975); X/1-5, litera S (1986-1994); XI/1, litera Ș (1978); XI/2-3, litera T (1982-1983); XII/1, litera Ț (1994); XIII/1, litera V (V- veni; 1997).

DLRLC = *Dicționarul limbii române literare contemporane*, Editura Academiei, vol. IV, literele S-Z, București, 1957.

Duda, Gabriela, Gugui, Aglaia, Wojcicki, Marie Jeanne, *Dicționar de expresii și locuțiuni ale limbii române*, București, Editura Albatros, 1985.

MDA = *Micul dicționar academic*, vol. I-IV, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001-2003.

Pour une étude ethnolinguistique de la phraséologie des céréales et des préparations des céréales

Notre étude se place dans le domaine de l'ethnolinguistique, offrant des repères pour une analyse des expressions et proverbes du roumain qui contiennent des images des céréales et des préparations des céréales. Loin d'être simples métaphores, ces formes linguistiques font revivre un monde dont l'imaginaire collectif garde les traces profondes. Notre démarche essaie de mettre en valeur des aspects universels et particuliers de la signification de ces structures figées par rapport aux formes de la culture roumaine. Nous considérons que ce corpus est une source efficace de connaissance de l'identité nationale et humaine en général.

*Universitatea din Bacău
România*